

**Standardy závěrečných prací studijního programu Pedagogika, obor Sociální pedagogika a Sociální pedagogika a volný čas
(počínaje akademickým rokem 2021/22)**

Jiří Němec, Dušan Klapko
Katedra sociální pedagogiky PdF MU

Text se zaměřuje na popis cílů a podmínek tvorby závěrečných prací jako minimálních standardů, které je třeba dodržet při zpracování závěrečné práce. Tento materiál je určen studentům a hodnotitelům závěrečných prací jako metodická pomůcka při vytváření, ale i hodnocení bakalářských a diplomových prací (vedoucí a oponenty). Standardy se vztahují k bakalářským a magisterským pracím v rámci prezenčního a kombinovaného studia oboru Sociální pedagogika a Sociální pedagogika a volný čas.

1. Obecný cíl práce

Cílem závěrečné práce je prokázat schopnost samostatného vědecko-výzkumného tvůrčího myšlení, které je originální ve vztahu k zvolenému tématu a studovanému oboru. Takto obecně formulovaný cíl můžeme analyzovat a popsat podrobněji, jak z hlediska struktury, tak metodologie práce.

1.1 Student zejména prokáže:

- vhodnou volbu tématu práce ve vztahu k danému oboru, případnou originalitu zvoleného tématu a (metodologického) přístupu k němu,
- dovednost tvorby vlastního textu, který je založen na znalosti relevantní odborné literatury a vlastní reflexe, polemiky, diskuse, kritického přístupu,
- dovednost strukturovat cíle závěrečné práce a výzkumné otázky,
- dovednost volit adekvátní metodologické strategie (kvalitativní nebo kvantitativní strategie a volba vhodné metody pro sběr a analýzu dat), v případě metodické (aplikační) práce se jedná zejména o propracovanou evaluaci zvolené aktivity,
- dovednost interpretovat data ve vztahu k filosofickým východiskům k teoretickému ukotvení, k výzkumným otázkám a k sociálně pedagogické praxi.

1.2 Cíl ve vztahu k volbě tématu a názvu práce

Student prokáže dovednost vhodně zvolit téma ve vztahu ke studovanému oboru a toto téma zúžit ve vztahu k předmětu zkoumání. Název práce, který je užším a přesným vymezením sledované problematiky, musí být exaktní, srozumitelný a musí odpovídat obsahu, a to jak v teoretické, tak i výzkumné části práce. Totéž platí o anglické mutaci názvu práce. Nejedná se o doslovný překlad do angličtiny, ale o překlad, který odpovídá sémanticko-jazykovému kontextu (úzce se váže na terminologii dané disciplíny). Téma (název práce) je pak posuzován i ve vztahu k originalitě. Obecně je nežádoucí tvorba závěrečné práce, která nepřináší nové poznatky k této oblasti a omezuje se pouze na konstatování obecně známých faktů.

1.3 Cíl ve vztahu k teoretické části práce

- Autor/autorka závěrečné práce se v části Úvod zaměří na jasnou a srozumitelnou formulaci cílů práce, které mohou být dále strukturované na cíle celkové/klíčové – vážící se k celé závěrečné práci, cíle teoretické - vážící se k teoretické části práce, cíle

empirické - vážící se k výzkumu případně cíle didaktické a evaluační - vážící se k tvorbě metodického (aplikačního) typu závěrečné práce.

Student/studentka prokáže dovednost jasně a srozumitelně popsat výchozí stav sledované problematiky, odůvodnit své záměry a obhájit téma práce. Zaměří se přitom na analýzu dostupných teorií a přehled výzkumů, které ve zvoleném tématu závěrečné práce byly již realizovány a tím předloží současný stav vědeckého poznání.

- Student/studentka prokazuje dovednost tvorby vlastního odborného textu, který má jasnou myšlenkovou linii. Student/studentka využívá citací (přímých), které jsou odděleny uvozovkami s odkazem na autora, rok vydání a čísla strany, popřípadě nepřímých, ve kterých se odvolává na existující výzkumy, závěry, hlavní myšlenky apod. V takových případech se jedná o vlastní text autora, který je tzv. parafrázován s uvedením odkazu na dílo (rok vydání, popřípadě stranu). Z textu musí být jasně patrné, která část textu (myšlenek) jsou studenta/studentky a které jsou převzaty doslovně (citace přímá) nebo odkazují na jiná díla (autory). V závěrečné práci tvoří student/studentka vlastní text, ve kterém diskutuje s myšlenkami citovaných autorů, komparuje jejich koncepce, definice, postoje atd., zaujímá kritická stanoviska a na základě postupů formální logiky vyvozuje nová východiska, předpoklady, doporučení, závěry.
- Student/studentka prokáže, že teoretická část není izolovaným celkem, ale smysluplným prologem k části výzkumné, ve které pracuje s poznatky a závěry části teoretické. Tzv. oddělení části teoretické a empirické (někdy též označované jako praktické nebo výzkumné) je pouze formální, obsahově jsou obě části úzce provázány a tvoří kompaktní celek.

1.4 Cíl ve vztahu k výzkumné části

- Student/studentka prokáže dovednost jasně a výstižně formulovat výzkumný problém a otázky, popsat teoretická a metodologická východiska, definovat proměnné, adekvátně zvolit metody ve vztahu k výzkumnému cíli (předmětu výzkumu) a povaze sledovaného jevu (fenoménu), vhodně administrovat zvolenou metodu, adekvátně zpracovat příslušná data (údaje) a interpretovat je ve vztahu k cílům výzkumu.
- Při užití kvalitativního přístupu se student/studentka zaměří především na popis výzkumného designu. Výzkumný design zahrnuje definici výzkumných cílů a výzkumných otázek, volbu výzkumné strategie a metod(y) (například etnografický výzkum, případová studie, narativní výzkum, fenomenologický výzkum, zakotvená teorie, diskursivní výzkum apod.). Představení výzkumných metod se musí skládat ze dvou fází, fáze sběru dat a fáze analýzy a interpretace dat. V závěrečných pracích je nepřijatelné použití částečných kroků při kódování, které nejsou opřeny o hlubší analýzu, nevypovídají o vztahu mezi kategoriemi nebo nevedou k deskripci a explanaci jevu. V závěrečných pracích se očekává propracované metodologické provedení výzkumu. Student/studentka čerpá zejména z primárních zdrojů (českých i zahraničních).
- Při užití kvantitativního přístupu se student/studentka zaměří na grafickou strukturu výzkumného designu, přesný popis výzkumného problému a otázek, srozumitelnou formulaci hypotéz, exaktní definici a operacionalizaci proměnných (včetně popisu jejich měření), způsob sběru dat a jejich statickou analýzu a interpretaci.
- POZOR: nepřijatelné jsou postupy, které se prostřednictvím statistické deskriptivní (popisné) analýzy snaží testovat hypotézy, aniž by použily principy indukční statistiky a řádného statistického testování hypotéz. Deskriptivní výzkum je přitom

možný jak v bakalářských, tak v diplomových pracích, podmínkou však je originalita popisu a původnost proměnných, student/studentka nás seznamuje s novými fakty o proměnných, především vyjádřením jejich četností, rozptylu, rozdělení, šikmosti a špičatosti apod.

1.5 Cíl ve vztahu k závěru práce

- Student/studentka prokáže dovednost shrnout a propojit nové poznatky, ke kterým dospěl/a jak v teoretické, tak výzkumné části. Vede o nich kritickou diskusi a snaží se z nich vyvodit závěry, který mohou být platné jak v oblasti rozšíření teorie, tak obohacením sociálně pedagogické praxe. V závěrečné kapitole se student/studentka pomyslně vrací k výchozím otázkám, aby se pokusil/a o kritické zhodnocení naplnění cílů práce.

1.6 Cíl ve vztahu k formálním náležitostem

- Student/ studentka prokáže znalost a dovednost v rovině formálního zpracování textu, využívá všech existujících norem pro formální zpracování textu, především normu citační (doporučená je APA) a normu pro sazbu textu (zalamování odstavců vět, vynechávání mezer apod.). Práce je strukturována do logických celků (kapitol), které jsou číslovány. Procesuální a formální náležitosti se řídí Pokynem děkana 1/2015, který je dostupný ZDE: https://is.muni.cz/do/ped/VPAN/pokdek/Pokyn_dekana_zaverecne_prace_finale_1.pdf

1.7 Cíl ve vztahu ke stylistice a gramatické správnosti

- Student prokáže stylistické dovednosti při zpracování odborného textu při dodržení všech gramatických pravidel.

1.8 Poznámka k druhům a formám závěrečných prací

- Jsou přípustné rozmanité druhy a formy závěrečných prací, které vychází z individuálního zaměření a konceptu studenta/studentky, zejména volby tématu a cílů práce. Pro představu uvádíme možné druhy závěrečných prací:
- TEORETICKÁ práce vychází z analýzy teorií, teoretických konceptů a zejména primárních odborných zdrojů. Podstatou práce může být zprostředkování vybraných konceptů, jejich uspořádání, komparace a interpretace. Příkladem může být např. analýza primárních děl významných pedagogů, filozofů, sociálních pedagogů, jejich teorií a myšlenek s cílem vzájemně je komparovat a interpretovat ve vztahu ke stávajícímu vědění. Student/studentka zvolí vhodnou metodologii pro takový druh práce (např. historickosrovnávací metoda apod.). Jiným příkladem mohou být práce na poli komparativní pedagogiky, kde se analyzují zahraniční koncepty vzdělávání, trendové analýzy, témata sociální pedagogiky, výchovy ve volném čase apod. Dalším

příkladem může být meta analýza již obhájených bakalářských a diplomových prací na dané téma a porovnání výsledků s nejnovějšími poznatky, které jsou v dané době součástí vědecké diskuse apod.

- **EMPIRICKÁ** práce je doporučeným standardem u bakalářských a zejména magisterských studií. Student/studentka volí vhodné téma, zpracuje výzkumný design (výzkumný problém, výzkumné cíle, metodologický postup). V úvodní části je důležité vytvořit propracovanou přehledovou studii v oblasti témat oboru Sociální pedagogika.
- **PEDAGOGICKÁ** práce (projekt) může být kombinací předchozích výše uvedených druhů s důrazem na edukativní evaluaci celého záměru. Student/studentka vypracuje detailní projekt, reagující na problematiku současného stavu vzdělávání s cílem intervenovat a měnit stávající systém. Témata projektu se týkají například dialogu v sociálním prostředí/prostoru, spolupráce školské instituce s rodinou, optimalizace vztahů ve školních nebo v mimoškolních skupinách, organizací edukačních kurzů apod.). Očekávané ukotvení projektu se týká oblastí dramatické výchovy, multikulturní výchovy, výchovy ve volném čase nebo ústavní výchovy (v domovech seniorů, v mimoškolním prostředí) apod.
- **METODICKÁ (APLIKAČNÍ)** práce je přípustná zejména u bakalářského typu studia (u magisterského studia pouze v odůvodněných a předem odsouhlasených případech garantem/garantkou studijního programu). Součástí závěrečné práce může být prezentace fotografií a dalších materiálních výstupů z realizace edukačních aktivit. Zdrojem metodické práce může být autonomní výtvar studenta/studentky nebo aplikace již vytvořeného edukačního obsahu, který je prezentovaný například v metodikách školních i mimoškolních organizací, zabývajících se zpravidla zážitkovou pedagogikou. Tvorba metodické práce koresponduje s formálním, neformálním i informálním typem vzdělávání. Student/studentka se může zaměřit například na problematiku tvorby koncepce letního tábora, celotáborové hry, vytvoření celoroční školní hry v družině, metodického plánu tvůrčích aktivit, edukačních aktivit (podpora gramotností - mediální, finanční, sociální) apod. Důležitou podmínkou tvorby metodické práce je rozpracovaná analýza dimenzí kurikula (kognitivní, afektivní, psychomotorická, osobnostně-sociální). Obecným cílem je popis současného problému v edukační realitě, jehož naplněním je vyústění v návrhy řešení. V tomto typu práce je podstatné dodržet následující podmínky:

1. Vysvětlení teoretických a filozofických východisek zvolené edukační koncepce, uplatněné v metodice.
2. Definování strukturovaných edukačních cílů a jejich vysvětlení v kontextu zvoleného filozofického pojetí edukace.
3. Záznam aplikace zvolené metodiky v edukační praxi (součástí záznamů je popis didaktického obsahu, didaktických prostředků i podmínek edukace).
4. Klíčovou oblastí metodické práce tvoří evaluační část. Zaměření evaluační části navazuje na současné kurikulární trendy, případně na cíle vzdělávací politiky ČR (je nutný rozšířený popis, např. napojení na Strategii 2030+). Pro inspiraci nabízíme několik možností, jak tuto evaluační část koncipovat:

- a) forma evaluačního výzkumu (např. podle: Hora, O., Suchanec, M., & Žižlavský, M. (2014). Evaluační výzkum. Masarykova univerzita nebo Clarke, A. (1999). Evaluation Research: An Introduction to Principles, Methods and Practice. SAGE,
- b) forma zkušenostní reflexe (např. interpretace Kolbova cyklu, Korthagenova modelu ad. v kontextu zvolené edukační problematiky),

- c) forma příkladů dobré praxe (vhodné pro dlouhodobé zkušenosti lektora/lektorky s edukačním tématem),
- d) interpretovaná SWOT analýza (nestačí jen vytvořit bodové poznámky do čtyř kvadrantů, ale tyto poznámky vysvětlit),
- e) forma evaluačního dotazníku (např. dotazník Alexe Draga – Copeland, T., Ruelland, A., Jamieson, P., Crosby, M., & Drago, A. (2016). Edukace jako cesta ke zkvalitňování péče o kulturní dědictví pohledem zahraničních odborníků. Národní památkový ústav, metodické centrum pro vzdělávání v Telči.),
- f) forma projektové dokumentace (strukturované edukační lekce v oblasti dramatické výchovy nebo volného času).

2. Doporučený rozsah prací

- Rozsah bakalářské práce: 80 000 – 96 000 znaků včetně mezer (cca 1600 znaků na stránku), tj. cca 50 – 60 normostran.
- Rozsah diplomové práce: 96 000 – 144 000 znaků včetně mezer (cca 1600 znaků na stránku) tj. cca 60 – 90 normostran.
- Do rozsahu práce je započítán seznam použité literatury (tj. literatura, na kterou studenti v textu odkazují). Do rozsahu práce se nezapočítávají textové přílohy, např. transkripty rozhovorů, obrazové přílohy, grafy, výpočty apod.

3. Odlišnost úrovně bakalářské a diplomové práce

Bakalářská práce se od magisterské práce liší:

- rozsahem textu v podobě znaků, či normostran (viz kap. 2),
- výkladem v teoretické části, kde je důležité ukotvit výklad do oboru Sociální pedagogika, dále vysvětlit klíčové odborné pojmy a vztahy mezi nimi,
- aplikací výzkumného postupu, který dokládá orientaci studenta/studentky v metodologické oblasti a vede k zodpovězení výzkumných otázek a k naplnění výzkumných cílů,
- citováním cizojazyčné odborné literatury (zpravidla odborné monografie nebo studie v odborném časopisu) v rozsahu minimálně tří odkazů.

Diplomová práce se od bakalářské práce liší:

- rozsahem textu v podobě znaků, či normostran (viz kap. 2),
- ukotvením výkladu v teoretické části pomocí zvolené sociální teorie, či teoretického konceptu,
- propracovanější metodologií, včetně popisu výzkumného designu a polemikou, či diskusí nad výsledky bádání,
- předložením výzkumných závěrů do edukační praxe (aplikační rovina výzkumu),
- citováním cizojazyčné odborné literatury (zpravidla odborné monografie nebo studie v odborném časopisu) v rozsahu minimálně šesti odkazů.

